

Battista Mantuano „Parthenice“ című kéziratának,
az Országos Széchényi Könyvtár új szerzeményű Corvinájának címlapja.

A SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR ÚJ CORVIN-KÓDEXE.

BATTISTA MANTUANO „*Parthenice*“ című munkájával a Széchényi Könyvtár a harmincadik Corvin-kódex birtokába jutott, s ezzel számban jelentékenyen túlszárnyalta az utána következő legnagyobb Corvina-gyűjteményt, a bécsit, melyben huszonhat könyvet őriznek Mátyás király könyvtárából. A Mantuanus-kódex nemrégén még ERNST LAJOS gyűjteményének volt egyik legfőbb büszkesége. Néhai tulajdonosa 1912-ben vásárolta egy párizsi könyvkereskedőtől 12.000 aranyfrankért.

A könyvnek különleges fontosságot az ad, hogy maga a könyv szerzője másoltatta és festette Mátyás király számára, a díszes címlap feliratos tábláját a királyhoz szóló ajánlással látva el; a lap aljára pedig ráfestette a Corvin-címert. Ez a címer ma már nem látható — utóbb a Pignatelli-címerrel borították —, de a lap hátán, a pergamenen átütő festék világosan mutatja az eredeti Corvin-címer rajzát: nyitott arany lemezkoronával fedett négyelt pajzsot, az első mezőben a magyar pólyákkal, a másodikban a kettős kereszttel, a negyedikben a cseh oroszlánnal. A harmadik címer nem vehető ki, de kétségtelenül a három dalmát leopárd-fejnek kellett lennie. A címerek elhelyezése arra mutat, hogy a középen szív-pajzs is volt, noha annak részletes rajzát ma már nem lehet felismerni.

Hogy a címlap jobboldalán levő zászló címere, vörös mezőben ezüst horgony, mit jelent, nem tudom. Átfestésnek látszik ez is, de hogy mit takar, nem lehet kivenni.

A könyv szerzője, a mantovai születésű FRA GIOVANNI BATTISTA MANTOVANO (1448—1516) PIETRO SPAGNOLO granadai nemes törvénytelen fia volt, kiváló humanista és költő; a man-

tovai karmelita-rend tagja, később főnöke. Mint Savonarola híve, ő is harcolt az egyház hanyatlása és tekintélyének leromlása ellen, s szigorított rendszabályokat szeretett volna rendjében életbe léptetni. Azonban törekvései eredménytelenek maradtak s elkedvetlenedve, 1513-ban lemondott a rend főnökségéről.

MANTOVANO írói pályája nehezen indult. Első műve, a „*De Vita Beata*“ 1474-ben, tehát 26 éves korában jelent ugyan meg, de azután sokáig nem sikerült kiadót találnia. Következő műve, az 1482-ben írt „*Psalmi septem*“ csak jóval halála után jelent meg. Az első megjelenést tizennégy holt év követte s csak ezután indult meg igazi írói emelkedése. 1488-ban egyszerre két műve is kerül ki a sajtó alól Bolognában: egy karmelita szerzetesről szóló munka, „*De Vita Divi Ludovici Morbioli*“ és a „*Parthenice*“ első része, a Szűz Máriának szentelt „*Mariana*“. Ettől fogva gyors ütemben követik egymást az újabb és újabb munkák újabb és újabb kiadásai.

A „*Mariana*“ volt az, melyet MANTUANUS MÁTYÁS királynak kéziratban elküldött. A nyomtatott szövegtől a kézirat annyiban tér el, hogy a kódex rögtön a verses munka „*Sanctae Palestinae repetens exordia nymphae*“ szavaival kezdődik, míg a nyomtatott szövegben ezt megelőzi egy több oldalra terjedő prózai bevezetés. A munka folytatása, azaz második része, a „*Katharinaria*“ egy évvel később követte az első részt, míg a Szent Margitról, Agatháról, Luciáról és Apollóniáról szóló harmadik rész csak sokkal később, 1503-ban látott napvilágot. Amint az ajánlásokból kitűnik, a *Parthenice* kiadását két, egyébként ismeretlen bolognai polgár tette lehetővé: LUDOVICUS FUSCARARIUS és JOANNES BAPTISTA REFRIGERIUS. A második rész kiadásának költségeit viszont BERNARDUS BEMBUS velencei patricius és jogtudós viselte. A *Parthenice* első része igen népszerű mű volt, több mint egy tucat kiadást ért még a XV. század pár hátralevő évében, a későbbi kiadásokról nem is beszélve, még pedig Svájc, Franciaország, Olaszország, Németalföld különféle városaiban. Attólfogva, hogy könyveinek megjelenése végre megindult, ez a nagy stílus, ez a nemzetköziség jellemzi MANTUANUST minden megmozdulásában. Ennek köszönheti kiterjedt és igen tekintélyes baráti körét is: PICO DELLA MIRANDOLA, ERASMUS ROTTERDAMUS, a német TRIT-

HEIM és korának még számtalan más humanistája magasztalva emlegeti munkásságát.

Az 1474—1488-ig eltelt hosszú idő, mely alatt nem jelent meg könyve MANTUANUSnak, arra vall, hogy eleinte nehezen tudta megszerezni a megfelelő összeköttetéseket s ilyen körülmények között határozta el magát arra, hogy MÁTYÁSnak elküldi műve egy példányát. Valószínűleg azt remélte, hogy a munka megtetszik MÁTYÁSnak és kiadását elősegíti. Ha számításai beválnak, a nyomtatott művön ma szintén a MÁTYÁSnak szóló ajánlást olvasnók. Dehát MÁTYÁS, úgylátszik, semmiféle hajlandóságot sem mutatott a költségek előteremtésére.

A történetek csak így rekonstruálhatók. A kódexnek meg kellett előznie a nyomtatott kiadást, mert nem igen képzelhető, hogy MANTUANUS nyomtatott szövegét másoltatta volna le MÁTYÁS számára, s hogy az ajándék pusztán a humanista hódolata lett volna a nagy humanista uralkodó előtt. Ha csak az lett volna a szándéka, talán inkább a nyomtatott könyv egy díszesen kifestett példányát küldte volna el. Igaz, hogy a *Parthenice* első részének nyomtatása nem valami fényes, de azért csinosan kifestve megtette volna, ha éppen csak egy tiszteletpéldány önzetlen átnyújtásáról lett volna szó. Hiszen MÁTYÁS király nem idegenkedett a nyomtatott könyvektől, ha az írottakat jobban is szerette; ARISTOTELES ötkötetes munkáját ő maga vásárolta meg s budai műhelyből díszes címlapokkal itthon festtette ki.

Ezek szerint a nyomtatás évével egy terminus ante quem-et nyerünk a kódexre nézve. Képzelhető, hogy MANTUANUS a „*Psalmi septem*“ befejezése után fogott ehhez a munkához, s ha a megírásra és másolásra pár évet számítunk, körülbelül az 1485—1488-as évek jönnének tekintetbe. Tagadhatatlan azonban, hogy a nyomtatott szövegek másolása sem volt szokatlan ebben a korban. IFJ. VITÉZ JÁNOS *Pontificaléja* a Vatikán könyvtárában, 1489-ben például az 1485-i nyomtatott kiadás után készült, igaz, hogy a magyar viszonyokhoz alkalmazkodó apró beszúrásokkal. És a díszesebb, kéziratos kiállítást indokolja az is, hogy egy gazdag főpap rendelkezése s valószínűleg királyi használatra készült. Ezt a kéziratot a MANTUANUS-kódexszel kapcsolatban idézni, mindenképen indokolt, mert, mint BALOGH JOLÁN megállapította, a két kézirat egyazon műhelyben készült, s mint a fentebb ismer-

tetett adatokból látszik, csaknem egy időben. A lap díszítésének építész-szobrászi felépítése, a pilaszterekben végigfutó finom palmettás szalag s az építészeti részletek egyéb motívumai, a puttók rajza, a hajak srófszerű kemény göndörítése, a kedves állatok mind pontosan visszatérnek a vatikáni *Pontificalé*-ban.

A művész személye, működési területe nem kis fejtörést okoztak már a művészettörténetnek s a felmerülő kérdésekre még ma sem tudunk kielégítő választ adni. Próbálták azonosítani a milánói AMBROGIO DE PREDISSzel és FRA ANTONIO DA MONZÁVAL is, s egy új nevet is gyártottak számára, elnevezvén PSEUDO ANTONIO DA MONZÁNAK.

Annyi bizonyos, hogy MANTEGNA művészetének rendkívül erős hatását mutatja, ami a MANTUANUS-kódex esetében, a megrendelő mantovai voltát véve tekintetbe, a művészre nézve a mantovai eredet mellett szólna. Viszont az is nyilvánvaló, hogy festői modora azonos egy miniatoréval, kit a kilencvenes években a Sforzák erősen foglalkoztatnak — Milanóban. Legjelentékenyebb s egyben a *Pontificalé*hoz legközelebb álló munkája BONA DI SAVOIA, BIANCA MARIA SFORZA anyja Imakönyve a British Museumban. D'ANCONA a Milanóban dolgozó művészt ZOAN ANDREÁVAL, egy mantovai festővel és rézmetszővel igyekezett azonosítani, kinek metszetei kétségtelenül igen közel állanak BONA DI SAVOIA mesterének miniaturáihoz. ZOAN ANDREA működését Mantovában kezdte el, MANTEGNA utánzatában elmerülve; de mivel MANTEGNA rajzait engedély nélkül metszette rézre, MANTEGNA bosszújától félve, 1475-ben elhagyta Mantovát és körülbelül 1476-ban letelepedett Milanóban.

ZOAN ANDREA életrajzi adatai sajátságosan összevágtnak a MANTUANUS-kódex keletkezési körülményeivel és újabb alapot adnak annak a feltevésnek, hogy a BONA DI SAVOIA Imakönyvének — s egyúttal a VITÉZ-féle *Potificalé*nak és a MANTUANUS-kódexnek — mestere és ZOAN ANDREA DA MANTOVA egy személy. Mert hogyan jutott volna BATTISTA MANTOVANÓNAK, ki egész életét Mantovában élte le, hirtelenül eszébe, hogy rendelésével egy milánói művészhez forduljon, ha azt már véletlenül mantovai kapcsolatai révén nem ismeri? Így a MANTUANUS-kódex talán közelebb viszi a ZOAN ANDREA-problémát is a megfejtéshez.

A Széchényi Könyvtár új kézírata tehát egyike a Corvina érdekesebb darabjainak. Olyan művészi modort képvisel, melyre egyébként nincs példa a Corvina eddig ismert kézírataiban s már ezért is, de meg milanói és magyar vonatkozásai miatt is egyike azoknak a kódexeknek, melyeknek megszerzése nemcsak öröndetes, hanem a legnagyobb mértékben kívánatos volt.

HOFFMANN EDITH.